

Група залізного порядку
Андрій Анатолійович Кокотюха

TeenBookTo

Андрій Кокотюха (нар. 1970 р. у м. Ніжин на Чернігівщині) – сучасний український письменник, сценарист, журналіст. Автор понад 60 художніх, документальних та науково-популярних книжок. Кілька років поспіль входить до топ-10 авторів, чиї твори є лідерами продажів в Україні, за що відзначений як «Золотий письменник» (2012). А ще Андрій Кокотюха пише чудові дитячі книжки.

До цього видання увійшли дві повісті про пригоди Максима Білана та Дениса Черненка – «Колекція гадів» та «Група залізного порядку».

Друзі відпочивають у селі на Полтавщині, і все було б звично, якби раптом Максим випадково не побачив у воді якийсь страховисько. Зрозуміло, що юний детектив не міг не перейнятися цим фактом і не почати розшукувати причину появи гада у їхній річці.

Але виявляється, що гади-плазуни значно безпечніші за гадів-людей. Обом хлопцям треба проявити неабияку сміливість і кмітливість, бо їхнім супротивником цього разу стає надзвичайно небезпечна і розумна людина на ім'я Анатолій Громовець, яка до того ж має впливових друзів.

І яким же здивуванням було для Максима та Дениса, коли цей Громовець, прозваний Плазуном, стає директором школи, де навчаються юні детективи...

Андрей Кокотюха

Група залізного порядку

© А. Кокотюха, 2009, 2014

© М. С. Мендор, художнє оформлення, 2019

© В. С. Печеник, ілюстрації, 2020

© Видавництво «Фоліо», марка серії, 2017

Колекція гадів

1. Гарячі перегони

Сонце пекло немилосердно. Здавалося, ще трохи – і наскрізь пропече.

З Дениса Черненка рясно збігав піт. Голий тулуб та розпашіле обличчя вкривав тонкий шар пілюки. Курява, яку здіймали учасники перегонів, осідала на спітнілій шкірі. Через це не можна було розібрати, засмагли хлопці чи брудні.

Максим Білан не залучився до змагань саме з цих причин. На велосипеді він їздити вмів, навіть вивчив деякі простенькі фінти на спеціально обладнаному майданчику неподалік від дому. На скейті не тримався, в роликах чомусь боліли ноги, а ось велосипедові Максим раду давав.

Та це не означало, що треба гасати під розпеченим сонцем, дихати пілюкою, повертатися розпеченим та брудним і бути від цього на сьомому небі від щастя. В усякому разі, його приятель Денис справді був від цього щасливий. Добре хоч руки перед їжею не забував мити.

Вже тиждень хлопці жили в селі Зозулястому на Полтавщині. Обое гостювали в Денисові бабусі. Черненка мама відправляла сюди кожного року щонайменше на місяць – дихати свіжим повітрям і заодно дати їй спокій. Сама вона з меншими дітьми перебиралася сюди в серпні, коли зазвичай брала відпустку або домовлялася про неї на всіх своїх роботах. Черненки жили без батька, тож мама, окрім основної роботи, підробляла ще в різних місцях, аби тягнути родину.

А Максимових батьків несподівано запросили за кордон на важливу та солідну конференцію. Відмовлятися не хотілося, але й лишати тринадцятирічного хлопця самого вдома – теж. Хоч як Максим переконував батьків, що вже дорослий і носа йому витирати не треба, мама лишалася невблаганною. Тато запропонував єдиний розумний вихід – нехай їхній син погостює трохи в Зозулястому разом із своїм другом.

Ще тиждень тому Максим Білан не міг упевнено сказати, що Денис Черненко – дійсно його друг. Денис – той узагалі не розумів, як і чому за останні місяці життя звело його з цим відмінником, якого він вважав «матусиним синочком» і до якого ставився коли насмішкувато, а коли – відверто вороже.

Щоправда, останнім часом Черненко мав кілька можливостей переконатися: його власне вміння хвацько забивати м'ячі та щотижня збільшувати кількість підтягувань на турніку проти Максимової кмітливості та начитаності виглядає дещо блідо. Розуміння цього лише дратувало Дениса. «Ботанік», який задихався на стометрівці, знаходив вихід у таких ситуаціях, де Черненко своїми м'язами нічого зробити не міг. Виходило, що результат усіх Денисових виснажливих тренувань не вартував кількох прочитаних Максимом книжок.

Але після того, як у перший же день свого приїзду в Зозулясте хлопці прославилися на все село, врятувавши від злочинців доньку мільйонера Короля, свою думку про приятеля Черненко змінив. Лише вони двоє знали, як усе насправді відбулося з тим викраденням. Максимове прозріння відбувалося

в Дениса на очах. І вперше за весь час близького знайомства з розумником Черненко побачив, як той не радіє з того, що в останній момент прорахував ситуацію і вивів істинних винуватців на чисту воду.

Іноді видима перемога може сприйнятися переможцем за поразку.

Хоч Денис не вважав, що тоді вони програли, весь наступний день він не впізнавав свого приятеля. Той ходив, наче у воду опущений, і лише вечірне купання в річці Хорол, яка текла за селом, трохи привело його до тями. Всі попередні історії Максим зазвичай охоче обговорював. Цю – не хотів, хоча не щодня їм доводилося ганятися за злочинцями на справжньому вертольоті.

Дивно, але переживаннями Максима перейнявся і Денис. Він завжди відзначався міцним сном. Але тієї ночі вперше на своїй пам'яті довго не міг заснути. Крутився з боку на бік і думав: він теж повірив тоді в ту історію з викраданням. Теж викладався на всі сто, рятуючи дівчину, за якою гналися крадії. Та потім з'ясувалося: їх обох обвели довкола пальця – і Максима, розумника, і Дениса, спортсмена.

Це означало: вони насправді рівні. Нічим один від одного не відрізняються. Для кожного з них завжди може знайтися сильніший та розумніший супротивник. А значить, зробив висновок Денис, їм обом слід триматися разом. З цією думкою він благополучно заснув. Аби на ранок рішуче затягнути Білана до гурту сільських хлопчаків, своїх давніх друзів та приятелів.

Саме сьогодні їхня компанія прийняла виклик від хлопців із сусіднього села Бережани. «Береги», як вони себе називали, запропонували «зозулям», як вони охрестили своїх суперників, визначитися, чиє село краще ганяє на велосипедах. Усе це не просто так – подивитися на змагання зібралось чоловік десять із Бережан та чоловік п'ятнадцять від Зозулястого. Серед обох груп підтримки були дівчата, тому учасники перегонів старалися як могли.

Кожна команда складалася з п'яти чоловік. Спочатку треба було на швидкість проїхати сто метрів битю дорогою. Потім те ж саме – полем. Після того вигадали естафету: проїхати сто метрів, розвернутися на повній швидкості, повернутися назад і передати естафетну хусточку наступному гравцеві. Нарешті – з розгону заїхати на велосипеді у воду. Хто далі заїхав, той і переміг. Щоб міряти відстань, один «зозулинець», Юрко Громницький, захопив із дому батьківську рулетку.

Проти участі Дениса в команді «зозуль» ніхто не заперечував. У Бережанах його знали і давно вважали за місцевого, який з якихось незрозумілих причин більшу частину року живе в Києві. Максим зайняв місце серед вболівальників.

Ці змагання він сприймав не лише як екстремальні, а і як дуже брудні. Білан був чистоплотним хлопцем.

Навіть не думав у все це втягуватися.

2. Потрібен стрибок

Поки що обидві команди йшли, як кажуть, голова до голови.

У перегонах на сто метрів лідером стали «береги». Вова Пономаренко із Зозулястого так різко рвонув із місця, що його велосипед став сторчака і хлопець перелетів через кермо. На щастя, приземлився вдало, тут же знову осідлав двоколісного коня і погнав за суперником, та дорогоцінні секунди все ж таки втратив. А в нього були реальні шанси «зробити» свого противника, Грицька Вовчука з Бережан, – той був слабшим. Перший результат змагань – 3:2 на користь «берегів» і 1:0 у загальному рахунку.

Та на полі «зозулі» зрівняли рахунок. Колесо Вітька Соломахи з Бережан потрапило в якусь ямку, мало не зігнулося, Соломаха розбив носа та коліно, проте з дистанції не зійшов. Хоча фору Черненкові, своєму суперникові, все одно дав: Денис подолав сто метрів поля, наче справжній екстремал. А в наступній парі «зозулі» отримали перемогу просто по очках. Тому результат був 4:1 на їхню користь. Таким чином, загальний рахунок – 1:1.

З естафетою взагалі вийшов цирк. Розвернутися на повному ході не вдалося майже нікому. Під загальний регіт щасливих від цього видовища вболівальників майже всі гравці падали в пилюку. Когось придавлював велосипед, хтось сам опинявся на ньому зверху. Проте Грицькові Вовчуку єдиному вдалося не впасти, отже команда Бережан автоматично виграла, звівши рахунок до результату 2:1.

Лишилися тільки стрибки у воду. Стрибки – сильно сказано. Хлопці вибрали не лише пологу ділянку берега, а й таке місце, де річкове дно виявилось не дуже замулене. Колеса не повинні вгрузати в мулі, інакше чистої перемоги не буде ні в кого.

Та хоч цей останній етап змагань і вийшов найвеселішим, визначити переможця тут виявилось найскладніше. Ніхто, заїхавши у воду на повному ході, не зміг утримати велосипед. Кожен падав під загальний регіт, здіймаючи хвилю бризок. Хоч міряй метром, хоч не міряй, перемогу не можна було записати жодному із гравців. І, як результат, жодній команді.

Коли остання пара суперників хлюпнулася в річку майже одночасно і майже поруч, Вітька Соломаха заявив:

– Ну все, бійці, тут без варіантів. Вовтаємося, наче жаби. Або переграємо цей тур, або ми виграли.

– Чого це ви виграли! – півнем підскачів до нього Черненко, який під пекучим сонцем уже встиг майже повністю висохнути. – Наші іздять швидше, а ваші виграли?

– Ваші падають красивіше, – втрутився Вовчук. – За падіння вам дамо спеціальний приз – качан вареної кукурудзи.

– Тобі від твоєї ж кукурудзи живіт заболить! – вишкірився на нього Денис. – Бо я тебе нею нагодую, якщо такий розумний!

- Чого ви завелися, пацани? - наспів Вова Пономаренко. - У нас судді є - хай вони вирішують. Для чогось же вони тут сидять.

Суддями взяли Валю, дівчину з Бережан, і Галю, дівчину із Зозулястого. Звісно, вони могли між собою посваритися, відстоюючи перемогу кожна своєї команди. Проте хлопці цього навіть не припускали: якщо хтось на перегонах прийшов першим - це очевидно. Від дівчат вимагалось просто оголошувати: «На старт! Увага! Марш!», а далі просто визначати, хто виграв, а хто пас задніх. Тому спортсмени нічим не ризикували і не боялися нечесного суддівського вироку.

- Судді не зможуть нічого як слід вирішити, - зітхнув Соломаха. - Бо справді, з цими заїздами у воду фігня якась виходить. Колеса грузнуть, і все тобі. Треба просто щось інше придумати.

- Справедливо, - погодився Денис, одразу відійшовши. - Тільки ми вже на великах хіба не літали.

- До речі! - стрепенувся Вовчук. - Ось і політаємо. Дивіться, он там, - він кивнув ліворуч.

Решта хлопців повернули голови. Трохи далі берег піднімався вгору і нависав над річкою невеличким, але й не надто низьким пагорбом. При бажанні цей пагорб можна було вважати трампліном.

- Метрів зо два над рівнем води, - зауважив Соломаха.

- Те, що треба, - сказав Пономаренко. - Тільки якщо хтось підібгне хвоста...

- А ми простіше зробимо, - заявив Вовчук. - Знаєте, як? Усі стрибати не будуть. І ніхто з нас не буде. Фінал нехай вирішать самі вболівальники. Слабо?

- Це як? - не розумів Денис.

- А дуже просто. Ви вибираєте кандидата серед наших. Ми - серед ваших. Якщо стрибнуть обое - гаразд: нічия. Купаємося, потім кавуни їмо. А коли той, кого оберуть, відмовиться з переляку, перемога записується іншій команді навіть без стрибка. Годиться?

- Раптом обое відмовляться? - припустив Соломаха.

- Двох інших оберемо. Нормальний хід, пацани, хіба ні? Вболівальники рятують свою команду.

- Годиться, - кивнув Черненко. - Тільки все ж таки якщо хтось відмовиться, інший нехай стрибає. Хай доводить свою сміливість. Інакше або переграємо, або...

- Без «або»! - перебив його Вовчук. - Нехай так буде. Пішли до людей.

Хлопці рушили до гурту вболівальників, які з цікавістю чекали, до чого ж домовляться їхні команди. Підкликавши до себе дівчат-суддів, велогонщики виклали їм свою ідею.

- Оригінально, - погодилася Валя.

- Може бути, - підтвердила Галя. - Головне - судити дуже просто. Відмовився - програв. Стрибнув - виграв. Двоє стрибнули - нічия.

Тепер лишалося обрати тих, від кого залежатиме доля кожної команди.

3. Коротка паличка

Несподівана ідея вболівальникам сподобалася.

Більшістю серед них були дівчата. Їм, звісно, стрибати на велосипеді з трампліна в річку ніхто не пропонував. Лишалося четверо хлопців з Бережан, п'ятеро - з Зозулястого, і Максим Білан, який не розумів затягості суперників, та до себе її зовсім не притягав. Денис тут свій, він, Максим, - гість. Ні ваш, ні наш. У всякому разі, йому здавалося - саме так його тут всі і сприймали: друг Черненка, герой-рятівник, але все одно - чужак.

Тому він спокійно, навіть із цікавістю почав стежити за розвитком подій.

А відбувалося все досить просто. Спочатку Вова Пономаренко попросив «берегів» стати півколом. Тоді під смішки кілька разів пройшовся повз хлопців. Нарешті тицьнув пальцем у груди одному з них - невисокому на зріст Костику Чепізі.

Костик був на рік менший від усіх велогонщиків. Та це нічого не доводило. Його задерикуватий характер у Бережанах добре знали. І те, що вибір Вови впав саме на нього, підтверджувало: зовнішність оманлива. Саме з Костиком ніхто із Зозулястого ніколи толком не перетинався. Звісно, дехто з хлопців знав, як його звать. Маленького зросту, з рясно вкритим ластовинням обличчям, клаповухий, він справді був схожий на таку собі невинну ясочку.

- Не підведи, малий! - вигукнув Соломаха.

- Спокуха! - промовив Костик Чепіга з таким серйозним виглядом, що решта глядачів укотре не втрималася від сміху.

Зробивши рукою заспокійливий жест, клаповухий Костик із поважним виглядом вибрав собі велосипед, зупинившись на машині Вовчука. Вмостившись у сідлі, він зробив коло пошани, зіскочив і діловито запитав:

- Ну, хто на старенького?

Збоку все це виглядало справді кумедно. Максим давно так не забавлявся. Він узагалі думав, що такі персонажі бувають тільки в комедіях.

Раптом він відчув на собі чийсь пильний погляд. Ще сміючись, він глянув туди, звідки прийшло відчуття, і зустрівся очима з Вітьком Соломахою. Той міряв його дуже серйозним поглядом, ніби вирішуючи щось серйозне.

В Максимову душу закралася недобрі передчуття. Наче на підтвердження їх, Соломаха ступив до гурту вболівальників «зозуль». Він не обтяжив себе проханням стати півколом, рядком чи ще якимось. Бачив перед собою ціль, а точніше – жертву, і негайно вказав на неї пальцем.

– Ось він нехай стрибне!

Реакція Дениса Черненка виявилася дуже швидкою. Він миттю опинився між Вітьком і Максимом. Поки Білан переварював усе, що трапилося, Черненко вже кричав:

– Не вийде! Він взагалі не при ділах!

– А які тут у нас діла? – в голосі Соломахи чулися глузливі нотки. – Тут лише спорт. Твій друг з тобою, значить – він за вас. Чи проти?

– Чому проти? – не зрозумів Денис.

– О! Значить – за. Коли так, тоді твій друг грає на рівних з усіма. І якщо він зараз відмовиться стрибати, ваша команда програла. Ми щойно про це домовилися. Навіть судді підтвердять – усе чесно, все за правилами.

У більшості життєвих ситуацій Максим вирішував щось для себе після роздумів. Тривалих, нетривалих – жодної різниці. Головне, що він завжди давав собі час подумати. Зараз на роздуми лишалися не хвилини, а навіть секунди.

– Перестань, Денисе, – з усією можливою тут гідністю мовив він. – Треба – значить, стрибну. Тим більше, отой їхній малий в останній момент відверне.

Тепер прийшла черга Костика Чепіги показати гонор.

– Ну, ти, київська дитино! – крикнув він, намагаючись, аби його ламкий голос звучав грубувато, по-дорослому. – Ми зараз побачимо, хто відверне! Я тебе в лобовій атаці зроблю, синок!

Якими б розпеченими не ставали пристрасті, все одно оте «синок» із вуст клаповухого Костика розрядило обстановку. Навіть Денис не стримався – пирхнув. А тоді, змусивши себе посерйознішати, сказав Максимові:

– Дивись. Сам дивись. У тебе досвіду нема.

– А в малого є? – поцікавився Білан.

– У нього повні штани наглості. Такий стрибне не тому, що сміливий, а на зло.

– Ну і я на зло. Всім, – буркнув Максим. – Краще велика дай.

Черненко підняв із землі свій велосипед, підкотив до Білана. Той сів у сідло, проїхався туди-назад, загальмував, зістрибнув.

- Годиться. Де у вас тут стрибають? Давайте покінчимо з цим.

Соломаха пошукав на землі, знайшов і підняв невеличку паличку. Переламав її так, аби вийшло дві нерівні частини. Простягнув жеребок судді Валі. Та тихенько про щось порадилася з суддею Галею. Після того, повернувшись до всіх спинами, вони кілька разів передали палички одна одній і нарешті повернулися.

Кожна з них виставила руку вперед. З кулака в кожній стирчав краєчок палички.

- Коротка - перший. Довга - другий. Давайте, хлопці.

Костик Чепіга трошки загальмував, і Максим потягнув жеребок першим. Йому дуже не хотілося цього робити. Він боявся стрибати навіть із такого невисокого трампліна. Тільки така вже натура: те, чого не хотілося робити, але робити це треба, Білан намагався зробити відразу, в першу чергу. Зробити і забути.

Спочатку рука сіпнулася до кулака Галі. Та тут же якась сила повернула її до палички, край якої стирчав із Валиного кулака. Взявся двома пальцями.

Смикнув. Потягнув.

Коротка.

4. Гад

- З цього місця у воду на велику ще ніхто ніколи не стрибав, - ніби між іншим промовив Вова Пономаренко.

- І який вихід? - з викликом спитав Соломаха. - Все переграти і скасувати?

Відповіді не було. Всі - дівчата-судді, вболівальники обох команд, самі спортсмени і ті двоє, хто волею долі мусив за кілька хвилин виконати стрибок, - розуміли: завдання безглузде. Проте виконати його треба, інакше не буде жодних радощів ні від сьогоднішніх змагань, ні, головне, від перемоги.

Загравшись, команди самі загнали себе в глухий кут.

Лишалася слабка надія, що Костик Чепіга і Максим Білан одночасно відмовляться стрибати. Це єдине, що могло хоч якось врятувати ситуацію. Але нахабний Костик уже гордо випнув груди, ще не до кінця второпавши, на що погодився. А Максим тим більше не збирався відігравати назад. Адже він витягнув коротку паличку. Значить, будь-яке рішення йому доведеться приймати першим.

Це рішення в жодному разі не повинно підставити команду, за яку він мусив уболівати і яка сьогодні вважалася «його командою».

Взявши велосипед за кермо, Білан неквапом рушив до фатального краю берега. Весь натовп, наче по команді, посунув за ним. Дійшовши до імпровізованого трампліну, Максим глянув униз. Край берега в цьому місці трохи нависав над водою.

- Тут нема двох метрів, - припустив Білан.

- Уже легше, - додав Черненко.

- Цікаво, яке там дно, - вів далі Максим. - Якщо мілина - пропоную навіть не пробувати.

- Боїшся? - вихопилося в Соломахи.

- Боюся, - спокійно відповів Білан. - Для чого дурно ризикувати? Якщо тут, під берегом, мілко, давайте пошукаємо місце, подібне до цього, де нормальна глибина. І тоді я ризикну.

- Він діло говорить, - погодився Вовчук, після чого швиденько стягнув майку, шорти і, не зважаючи на дівчат, в самих довгих трусах зайшов у воду трохи далі від невеличкого урвища.

Пропливши вперед за течією, він повернув до крутого берега, вирівнявся, пошукав ногами дно. Тоді, набравши повні груди повітря, підстрибнув на воді і занурився в неї ногами вниз, тримаючи простягнуті руки над головою. Це називається «показати дно». Руки зникли під водою, за мить Грицько виринав на поверхню, відсапався, крикнув:

- Нормально! Я не дістав!

- Давай назад! - махнув рукою Пономаренко і, поки плавець вилазив, запитав у Білана: - То як?

- Все на нашу користь, - вичавив із себе посмішку Максим.

- Розійшлися всі! - гаркнув Черненко.

Глядачі розбіглися в різні боки, даючи стрибуну простір для розгону. Але все одно мимоволі стали таким чином, що на березі утворився невеличкий живий коридор. Тим часом Вовчук вибрався на берег і, як був мокрий, приєднався до глядацького гурту.

Денис підійшов до Максима, поклав руку йому на плече:

- Можеш відмовитися. Я все зрозумію.

- А вони? - Білан кивнув у бік «зозуль», які затамували подих. - Про мене теж подумай. Мушу ж я себе теж хоч трохи поважати. Тим більше - там глибоко. І зовсім не два метри, десь півтора, не більше. Я в басейні з такого бортика стрибаю. Прорвемося.

- Добре, ні пуху, - зітхнув Черненко. - Тоді так: коли вже будеш на самому краю, спробуй рвонутися вперед ніби від себе. І тримай його, бо якпустиш - точно на тебе впаде. Впораєшся?

- Бог його знає, - чесно зізнався Максим.

Денис відійшов. Максим осідлав велосипед. Міцно, аж заболіли долоні, стиснув роги керма. Набичив голову. Міцно стиснув зуби.

- Марш!

Команда ніби канчуком ударила. Білан поволі рушив з місця, та відразу почав набирати швидкість. Він розганявся, наче літак на бетонній злітній смузі.

Край берега стрімко наближався. Відвернути ще не пізно. Щоби назавжди прогнати від себе цю зрадницьку думку, Максим ще сильніше натиснув на педалі.

Коли під переднім краєм колеса зникла земля, хлопець спробував смикнути кермо, як радив Денис. Дивно - допомогло: він не звалився у воду мішком, а якусь невловиму мить зависнув над водою, пролетів вперед і вже тоді шубовснув.

Велосипедне кермо Максим відпустив уже в воді і сіпнувся вбік, відпливаючи далі від велосипеда. Дна під ногами справді не відчув, запрацював ними і за якусь мить уже виринув на поверхню.

Просто на його очах велосипед повільно опускався під воду, і Максим тут же кинувся рятувати його. Ще раз занурившись, він таки схопив кермо, потягнув на себе. У воді велосипед виявився досить важким. Та Білан непогано тримався на воді, глибина все ж таки не повинна бути надто великою, а до берега - зовсім недалеко. Кілька рухів у воді - і він відчув під собою дно. Ще один ривок - і ось він упевнено стоїть обома ногами.

Максим глянув за спину, як там врятований велосипед. Нічого, витягне. Тоді повернув голову, щоб глянути на берег. І остовпів.

З-під вузлів коріння, яке вкривало берег під його імпровізованим трампліном, визирала голова чудовиська.

Воно було схоже на звичайну ящірку. Тільки в кілька разів більшу за неї. Буро-коричнева плямиста шкіра. Лютий погляд маленьких очиць. А головне - гребінь від маківки вздовж спини. Цей гребінь настовбурчився, даючи зрозуміти - тварина розлючена. З пащі стирчав невеликий зелений пучок - водорості.

Максимові забракло повітря. Перше, що прийшло в голову, - фільм «Парк Юрського періоду»[1 - «Парк Юрського періоду» - фільм американського режисера Стівена Спілберга, знятий за мотивами однойменного роману американського письменника Майкла Брайтона. За сюжетом, вчені в наш час вивели з крапельки прадавньої крові доісторичних тварин та поселили їх у спеціально створеному на острові парку розваг.]. Там чудовиська, подібні

до цього, нехай навіть невеликі на зріст, сміливо нападали на дорослу людину і шматували її своїми гострими зубами. Наступна згадка – «Загублений світ»[2 – «Загублений світ» – відомий роман англійського письменника Артура Конан Дойла, написаний на початку ХХ століття. За сюжетом, професор Челенджер та його друзі вирушають на пошуки прадавнього світу, населеного динозаврами та доісторичними людьми.]. Лише взимку він за татовою порадою прочитав цю захопливу книжку. Власне, після читання він захотів подивитися кіно про динозаврів.

Тепер один із таких хижаків сидів на березі річки Хорол і поїдав його очицями.

Максим позадкував. Розтиснув руку, пускаючи велосипед на дно. Відчувши порожнечу під ногами, пірнув, ніби намагаючись схватитися під водою від невідомого хижого гада.

А коли виринув і глянув перед собою, великого плазуна з гребенем на тому місці вже не було. Він труснув головою. Видіння не поверталось.

– Е, Макс, де ти там! – почувся над головою.

Він підвів очі. На урвищі та внизу, біля берега, скупчилися всі глядачі. А Денис уже роздягався, щоб допомогти товаришеві вибратися з води.

5. У гості до рептилій

Про свою дивну зустріч Максим поки що вирішив мовчати.

Спочатку, коли його витягали і віддавали хвалу за сміливість, він просто не міг вибрати слухний момент. Потім усім виявилось не до нього: Черненко, Пономаренко та Вовчук спільними зусиллями витягли з води втоплений велосипед. А коли дійшла черга до Костика Чепіги, то він заховав весь свій гонор далеко в кишеню і вперся: «Не хочу!» Видно, досвід Максима видався йому не надто бажаним для повторення.

Соломаха пообіцяв прибити Костика, і пістрявий вухань якимось сам собою здимів. Перемогу, звісно, записали «зозулям». Вони тут же заходилися качати мокрого Білана, котрий здобув ім перемогу, тож на якийсь час Максима, що цілком зрозуміло, захопили належні йому п'ятнадцять хвилин слави[3 – За визначенням американського митця українського походження Енді Воргола, кожна людина хоча б раз у житті має право отримати 15 хвилин слави.].

Потім, коли переможці й переможені, а разом з ними всі охочі, як і було домовлено, пішли їсти кавуни, Білан зробив для себе кілька висновків, на підставі яких не варто було розповідати всім про побаченого під берегом невідомого гада. В усякому разі, поки що.

По-перше: Грицько Вовчук за десять хвилин до того плавав на тому ж місці і нічого такого не бачив. Він міг не дивитися в той бік, але не звернути

увагу на величезну ящірку він тим більше не міг. По-друге: нічого такого не помітив ніхто з двох десятків глядачів, котрі товклися на березі. А така величезна ящірка просто не могла проскочити повз них непомітно. Тим більше, повз дівчат. Ось хто здійняв би вереск!

Значить, доведеться зі слиною на губах переконувати всіх, що він таки бачив чудернацького гада. Який невідомо де взявся і невідомо куди зник. Білан визнавав свій переляк під час стрибка. І завжди знайдеться якийсь Вітько Соломаха, що розказуватиме всім про цього гада з гребенем на спині просто як про продовження переляку.

Марення переляканого київського пацана.

Так чи інакше, всім цим людям зайва інформація зовсім не потрібна. Згодом Максим планував розказати про своє видіння Денисові – цей повірить. Але що далі? Вони зберуться, повернуться на берег урвища і лазитимуть кругом, шукаючи велику ящірку? Білан не бачив у цьому дійстві жодних перспектив.

Але в тому, що явлення гада – певний знак, він не мав жодного сумніву. Адже коли вони повернулися після кавунів додому до Денисової бабусі Галі, та зустріла їх повідомленням:

– Діти, виручайте нашого Сидоровича!

– Це хто? – запитав Максим.

– Місцевий дивак, – махнув рукою Денис. – У школі працює.

– Вчитель, природознавство нашим дітям читає, – пояснила Максимові бабуся Галя. – Чоловік справді дивний. Молодий, у Києві вчився, навіть за кордоном якусь там практику проходив чи що. Йому і там, і там пропонували. А він узяв і сюди повернувся, в Зозулясте, додому. Вчитель, який розповідає дітям про природу, сам мусить на природі жити. Це він так усім пояснив. У нас тут природа, а в місті що? Асфальт, брудне повітря, бродячі собаки.

При згадці про бродячих собак Денис і Максим із розумінням презирнулися. В пам'яті ще жили спогади про пригоди в лігві бродячих собак та їхнього психа-хазяїна, пережиті не так уже й давно, лише пару місяців тому.

– Ну, ось такий він чоловік, – розвела руками баба Галя. – Школа в нас у селі непогана, бо село не найгірше, я вам скажу.

– Та я знаю, – перебив її Денис.

– А я не тобі розказую! – бабуся дала онукові легенького шигля, аби не переривав старших. – Словом, таких, як наш Сидорович, пошукати треба. Оце прибіга вдень до мене. Каже: «Петрівно, твої хлопці знамениті не хочуть до Полтави поїхати? Я вже автобуса знайшов, увесь свій природничий гурток загітував. Ще двох людей не вистачає».

– Для чого? – поцікавився Білан. – Метеликів ловити чи коників?

- Які в Полтаві метелики й коники? - не зрозуміла баба Галя. - Там зараз якийсь зоопарк приїхав. Навіть не зоопарк, а цей... я же він сказав... Господи, язика зламаєш! Екзот... екзит... Тьфу, різні гади, словом. Небачені тут.

- Екзотичні, - здогадався Максим. - Я знаю, е така штука. Екзотаріум називається.

- Як-як? - майже хором перепитали бабуся і Денис.

- Ек-зо-та-рі-ум, - повторив Максим по складах. - Знаєте, в кожному зоопарку е відділ, де живуть різні плазуни та просто гади. Змії, жаби, черепахи, навіть крокодили. А це окрема історія: збирають екзотичних гадів з усього світу. Яких не всюди і не завжди побачиш. Такі собі потворні плазуни, чудовиська в скляних клітках.

- Ну, десь так Сидорович мені й товк, - кивнула баба Галя. - Йому двох людей не вистачає, щоб поїхати в Полтаву і подивитися на тих ек... гадів, одним словом. Водій бусика хоче двадцять п'ять гривень з людини. І саме п'ятдесяти йому не вистачає. Тобто двох бажуючих. Мені так Сидоровича шкода, що я готова ці гроші йому за вас віддати, аби лиш він на своїх потвор подивився. І дітям заодно показав: до Полтави ближче їхати, ніж до Києва, та й простіше.

Черненко знизав плечима, повернувся до Білана:

- Ти як? Прокататися хочеш?

Максим згадав очиці великої ящірки, її хижо настовбурчений гребінь.

- У Києві все одно дивитися на таке ніколи. Коли е така нагода, тим більше - хорошу людину виручити... Чого б і ні! Тільки, Галино Петрівно, мені батьки гроші залишили. Так що я сам за себе можу заплатити.

- Поїхали, - погодився Денис. - Глянемо, що там за страшні рептилії.

- Ось і добре! - заметушилася баба Галя. - Піду подзвоню Сидоровичу, хай спить спокійно. А їхати завтра рано, діти. Так що не гасайте сьогодні дотемна.

6. Пророчий сон

О сьомій ранку наступного дня в центрі Зозулястого на бажуючих познайомитися з екзотичними тваринами вже чекав жовтий бусик.

Природознавець Сидорович, а точніше Тарас Сидорович Головач, виявився дуже худим чоловіком, трохи старшим за тридцять років, високим, патлатим і метушливим очкариком. Окуляри постійно сповзали в нього з перенісся, що робило вчителя схожим на якогось класичного професора-дивака з жульвернівських [4 - Жуль Верн (1828-1905) - французький письменник, класик

пригодницької та фантастичної літератури. Написав 66 романів, найвідоміші з яких – «Діти капітана Гранта», «Двадцять тисяч льє під водою», «Таємничий острів», «П'ятнадцятирічний капітан».] романів, які тато теж не так давно підсунув Максимові.

Вчитель потиснув руку обом хлопцям. А потім, уже в автобусі, коли той рушив, ще раз пройшов по салону і знову потиснув руку кожному, хто їхав з ним. Тут були школярі різного віку, і Максим з Денисом виглядали серед них чи не найстаршими. Як зрозумів Білан, учитель загітував спочатку батьків усіх, хто ходив до нього на природничий гурток, а тоді – тих батьків, які просто хотіли кудись відправити дітей бодай на один день.

До Полтави їхати майже півтори години. Аби в дорозі його підопічні не нудилися, Сидорович почав захопливу розповідь про те, що (вірніше кого) екскурсанти сьогодні матимуть щасливу нагоду побачити.

– Насправді, діти, зіткнутися з такими гадами десь на природі – приємного мало, – вів він. – Але весь фокус у тому, що тут, у нас, на Полтавщині чи десь іще в Україні, цих тварин у природних умовах ви не побачите. Гадюки в нас водяться, змії мідянки теж...

– Я в річці мідянку бачила! – піднесла руку якась дівчинка.

– Правильно, е, – погодився учитель. – А ось анаконду, пітона чи кобру ви можете побачити тільки по телевізору. Дехто навіть думає, що таких рептилій у житті не буває. Мовляв, це нас так лякають. Але грамотні люди повинні знати якомога більше не лише про братів наших менших із свого краю, а й про мешканців інших країв.

– Змії мені не брати! – озвався з-за спини Максима пухкенький хлопчик років одинадцяти.

– Все живе – наші брати! – глибокодумно підніс пальця до стелі Сидорович.

– Чого ж їх тоді ловлять і в клітки саджають? – не вгавав пухкенький.

– Не в клітки, а в акваріуми, – виправив учитель. – Зібрання таких акваріумів називається тераріумом. Саме в тераріум ми зараз і ідемо. А ловлять їх, Миколо, з багатьох причин. Хоча б для того, щоб ти, хлопчик із українського села, побачив живу анаконду, на яку полюють індіанці Амазонки. Або для того, щоби по можливості зберегти хоч якусь тварину від знищення. Люди, Миколо, нищать змії, скорпіонів, ящірок, крокодилів тощо. Коли через природний страх, коли – для наживи. Опудала з них роблять, сумочки, паски. З одного боку, ці тварини зовсім не симпатичні. Дехто з них справді може напасти на людей. Але з іншого, Миколо, люди знищують не гада, а намагаються подолати у такий варварський спосіб свій страх перед ним. Тому видовище живої екзотичної рептилії за склом – більш безпечний для цього живого створіння спосіб подолати свій страх. Зрозуміли мене всі?

– Запитання можна? – не стримався Максим.

– Так-так, звичайно, – чомусь заметушився вчитель.

- А що це за чудо таке: велика ящірка, плямиста, бурувато-коричневого кольору, з гребенем від голови до спини?

- Гребенем? - перепитав Сидорович.

- Ага. Як у риби йоржа.

Чомусь при згадці про йоржа всі дружно засміялися.

- А чому ти раптом про це запитав? - поцікавився учитель.

- Справді, - повернувся до товариша Денис. - Де це ти таке бачив?

- Наснилося сьогодні, - легко викрутився Білан. - Знав, що ідемо дивитися на екзотичних ящірок. Ось і приснилася чомусь одна.

- Баба Галя казала: гадина сниться - стережися ворога, - серйозно відповів Черненко.

- Забобони, - відмахнувся Сидорович. - Значить, ящірка з гребенем, кажеш.. Швидше за все, гм... Думаю, ти говориш про морську ігуану. Якщо ти і міг десь її побачити, то хіба що справді в не дуже приемному сні. Цю рептилію вважають чи не найбільшою потворою серед її подібних. У наших краях, зрозуміло, вона не водиться. Такі рептилії мешкають переважно на Галапагоських островах[5 - Галапагоські острови - архіпелаг у Тихому океані. Складається з 6 невеличких, 13 вулканічних островів та 107 скель. Входить до складу держави Еквадор.]. А відкрив морську ігуану світові, аби ви знали, не хто інший, як Чарльз Дарвін[6 - Чарльз Дарвін (1809-1882) - англійський вчений, дослідник, натураліст, мандрівник.]!

Тут учитель, видно, осідлав свого улюбленого коника і почав розповідати, хто такий Дарвін і який внесок він зробив у світову природничу науку. Захопившись, Сидорович уже нікого і нічого довкола себе не помічав. Денис присунувся до Максима ближче, прошепотів на вухо:

- Чого це тебе понесло з великими ящірками? Мені хоч не брешти, що наснилося.

- А я не можу запитати просто так? - ядуче запитав Білан.

- Ти - не можеш! - впевнено відповів Черненко. - Не крути, кажу. Чого це ти раптом рептиліями зацікавився?

- Бувають же і в мене причуди.

- Ти, блін, ходяча причуда! - Денис надувся, і до самої Полтави приятелі їхали мовчки.

У Полтаві, як і ще в багатьох містах, Максим Білан ніколи не був. Тому, коли вони заїхали в це давнє місто, одну з колишніх гетьманських столиць, хлопець почав крутити головою, роздивляючись. Ніби читаючи його думки, учитель природознавства тут же перетворився на історика і почав сипати назвами, мов просом із мішка: Кругла площа, Пушкарівський собор, Технічний університет, Храм Віри, Надії, Любові тощо.

Нарешті вони під'їхали до міського краєзнавчого музею і біля входу побачили величезну афішу. З неї скалив гострі зуби якийсь доісторичний ящур. Над його головою півколом було написано:

Екзотаріум!

Найстрашніші рептилії з усього світу!

Ласкаво просимо всіх сміливців!

- Прямо-таки сміливців! - озвався хтось із зозулянських школярів.

- А по-моєму, нормальний рекламний хід! - заперечив ім Черненко. - Хто себе боягузом визнає? Мовчите? Правильно. Значить, всі заплатять грошки і підуть дивитися на потвор.

- Ну, не так уже й усі, - уточнив Максим. - Купа народу повз музей ходить, і що? Всіх зачіпає оцей заклик? До речі, там, по-моєму, зачинено. Зарано приїхали?

Але ні. Автобус стояв досить близько до входу в музей. Часи роботи було чітко видно: з дев'ятої ранку до шостої вечора. Вони приїхали саме вчасно. Нікуди не квапилися, підкотили точно до відкриття. Проте Сидорович уже вкотре марно намагався відчинити двері. Коли вчителєві набридло смикати за ручку, він почав відчайдушно стукати у двері.

Наче допомогло. Двері відчинилися, на поріг вийшов, не зовсім ввічливо відштовхнувши Сидоровича, молодик у синій формі служби охорони. Незважаючи на спеку, формена сорочка на ньому була з довгими рукавами. Чоловіки поговорили між собою. Зі свого місця Максим бачив, як у процесі розмови вчитель мінився на обличчі. Потім, коли охоронець зник за дверима, знову зачинивши їх за собою, Сидорович на ногах, що, здавалось, негнулися, повернувся в автобус.

- І таке буває, - вбитим голосом сказав він. - Учора звідси вкрали трьох екзотичних тварин. Тепер їх шукають, огляду нема. Бач, - він глянув на Максима, - сни таки збуваються.

- Тобто? - не зрозумів він.

- Гадина сниться - стережись ворога, - повторив Сидорович слова Черненка, який, у свою чергу, цитував свою бабу Галю. - Ось вороги тут і побували. До того ж украли вони, серед інших, саме морську ігуану. Точно таку, як ти, хлопче, описав.

7. Заборонена мода

Аби хоч якось згладити поразку, вчитель запропонував усім, якщо вже приїхали, покататися Полтавою. Водій не заперечував – гроші йому все одно заплачені. Ніхто зі школярів теж не був проти – якщо приїхали, то чому б не покататися.

Тепер усі більш уважно роздивлялися місто з вікна автобуса. Максим, хоча його голова була заповнена іншими думками, теж мимоволі захопився. Адже він їхав не просто містом – він їхав музеєм героїчної історії.

Старовинний готичний Львів, який він побачив зовсім недавно, видався йому більш холодним та похмурим, ніж підтягнута, завжди готова до бою і геометрично правильна Полтава. На Круглій площі він звернув увагу на пам'ятник, по якому перед тим просто мазнув очима. Велична колона, яку ніби ввіткнули в постамент, схожий на бачений на картинках оборонний редут вояків вісімнадцятого століття, оточували гармати і поставлені на вістря мечі.

Максимові хотілося вийти, торкнутися гармати рукою і, чого на світі не буває, прилаштувати руку до руків'я меча. Він розумів – бравого вояки з нього не вийде. Та як кожен хлопчисько, що захоплювався пригодницькими романами, він уявляв себе хоробрим воїном.

Та автобус поїхав далі. Максим почув лише, що ці мечі й гармати – пам'ятник на честь знаменитої Полтавської битви.

Коли автобус проїхав повз монумент, Черненко шарпонував Білана за плече.

– Слухай, сонько, мені хоч не брешти, добре?

– Це ти про що? – Максим зробив вигляд, що не розуміє.

– Про те саме! Сни твої пророчі! Спочатку ми ідемо дивитися на чудернацьких гадів, потім йому сниться потвора, схожа на морську ігуану, а тепер саме цю морську ігуану і стирили! Давай, дружбане, колись.

– Почекай трошки, о'кей? – попросив Максим і голосно запитав учителя: – Тарасе Сидоровичу, а той, з музею, не сказав, кого ще вкрали?

Педагог перервав свою зовсім позбавлену жвавості розповідь про історію Полтави:

– Лопатохвостого гекона та леопардового хамелеона. Це дуже показово, скажу я вам.

– Що ж тут показового? – запитання Білана вже ставали схожими на допит, але помічав це тільки Черненко.

– Морська ігуана, індо-малайський лопатохвостий гекон та леопардовий хамелеон з Мадагаскару – найпопулярніші екзотичні рептилії у приватних колекціях.

– А що, є такі, хто збирає гадів? – здивувався Денис.

- Я вам скажу, друзі мої дорогі, що це не просто нинішня мода. Це пошесть. За можливість мати вдома таку екзотичну іграшку колекціонери платять грубі гроші. Адже законно ввезти таку тварину в нашу країну можна лише для потреб зоопарку. Або якщо науковець досліджує таких рептилій. І досліджувати в даному випадку не означає вбивати і патрати ножем. Колекціонери замовляють таких рептилій контрабандистам. Або злодіям, які крадуть їх ось із таких пересувних тераріумів.

- Ясно, - Максим зітхнув і відкинувся на спинку сидіння. Денис знову хотів про щось його запитати, та хлопець приклав пальця до вуст і заплющив очі. Черненко скреготнув зубами. Він не любив чогось довго і терпляче чекати. Та, мабуть, доведеться.

Знову повернувся до вікна. Саме зараз вони проїжджали проспектом повз квадратну площу, на якій між гранітними кубами примостився кам'яний лев. Над ним височів обеліск із гербом на вершині. Вчитель пояснив, що це - давній герб Полтави.

Денис іще кілька разів спробував заговорити до Максима, але той мовчки відмахувався. Лише коли всі вийшли на Паняньському узвозі, щоб піднятися на оглядовий майданчик і подивитися з найвищої його точки на річку Ворсклу та на знаменитий Хрестовоздвиженський монастир, Білан відчув: він готовий до розмови. Тепер щось підказало йому: приятель не засміє і не почне крутити пальцем біля скроні.

Тож коли автобус зупинився біля знаменитої полтавської Каштанової алеї і гурт школярів рушив за Сидоровичем, який знову щось розповідав, Білан трошки відстав. Те саме зробив і Черненко.

- Ну? - нетерпляче запитав він, щойно хлопці позбулися сторонніх вух довкола.

- Гну, - в тон йому відповів Максим і коротко розповів про вчорашню дивну пригоду попід берегом.

- Чого мовчав? - буркнув ображено Денис.

- А ти б повірив? Та й не до того було. Січеш, що вимальовується? Гада з Галапагоських островів я бачив учора по обіді. Крадіжка сталася, як я зрозумів, учора вранці. Якби раніше, природолюб знав би наперед, що виставка потвор зачинена. Значить, він загорівся ідеєю, довідався, що і як, і весь поринув у пошуки автобуса та формування групи цікавих. Як же галапагоська морська ігуана опинилася на березі річки Хорол, причому недалеко від села Зозулясте? Ніяких думок нема з цього приводу?

- Слухай, не кобенься! - роздратовано кинув Денис. - У тебе вони вже точно є. На мої думки тобі начхати.

- Мислю я собі так, - почав складати два і два Максим. - Хтось украв трьох рептилій на замовлення якогось колекціонера. І шукати замовника треба не десь у далеких світах, а у Зозулястому чи його околицях. Бо як інакше ігуана могла потрапити у ваші краї?

- До речі - як? Втекла?

- Поки що відповіді в мене нема. Бо я нічого не знаю про звички цих гадів. Ти краще подумай, хто в Зозулястому міг би бути кандидатом у колекціонери.

Весь цей час хлопці повільно йшли алеєю. Після цього запитання Черненко зупинився.

- В нашому селі такі потвори точно нікому не потрібні. Є, звичайно, куркулі, але щоб викидати гроші на різних там ящірок чи, Боже збав, зміюк із жабами... Я тут усіх знаю, можеш мені повірити.

- Вірю, - кивнув Максим. - Тому й питаю. Думай ще.

Денис почухав лоба.

- Що ти там про околиці говорив?

- Які околиці?

- Ну, замовника треба шукати в самому селі чи на околицях. Слухай, за село я поручуся. А ось околиці варті уваги. І тут уже на наших сільських людей не гріши. Тут швидше ваші, київські, можуть бути при ділах.

- А ваші, значить, уже не київські? - ядуче поцікавився Білан. - Давно таким патріотом став?

- Ти, чувак, до слів не чіпляйся. Кажу - ваші, значить, ваші. Крутелики, знаєш таких?

Від несподіванки в Максима відібрало мову. Кілька секунд він стояв і мовчки хапав ротом повітря, наче викинута на берег риба. А тоді його мов прорвало.

- Значить, мої батьки, по-твоему, крутелики? Банкіри-депутати-мільйонери-бандити, так? Якщо в нас машина е і квартира трикімнатна, якщо тата за кордон запрошують, значить, у нас десь у стіні глечик із золотом замуrowаний?

- Тихо. Ша, - здав назад Денис, розуміючи, що ляпнув зайвого. - Я, той... Не те хотів сказати... Словом, ну... Оті самі кияни з грішми...

- До чого тут кияни з грішми?

- Хати купують за селом чи ділянки. І будують там типу дачі. Таких уже четверо. Всі - з Києва. В них тут, як кажуть, літні резиденції.

Максим криво посміхнувся.

- Ти справді нічого не знаєш про великі гроші. Справжні багатії купують будинки під Києвом. Кілометрів за десять, двадцять, хай тридцять від столиці. А тут - більше двохсот. І до Полтави шлях не такий уже близький. Щоби ти знав, розумнику, ділянка чи будиночок на околицях твого улюбленого Зозулястого не може коштувати аж так дорого. Значить, купують його ті кияни, в яких грошей не так багато, як гонору. Мовляв, і в мене особнячок

заміський е. Дарма, що далеченько від Києва. Зате природа, річка, свіже повітря. Знову ж таки – Полтавщина, колиска України.

– Красиво заговорив, – оцінив Черненко. – Нехай там як, але якщо когось і підозрювати, то тільки одного з цих чотирьох прибульців. Більше нікому тут заокеанські потворні плазуни не потрібні. Наші дядьки та тітки не знають навіть про таку моду на гадів.

Хоч яким ображеним у кращих почуттях був Максим, довелося визнати: Денис правий.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (https://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=51325532&lfrom=362673004) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

notes

Примечания

1

«Парк Юрського періоду» – фільм американського режисера Стівена Спілберга, знятий за мотивами однойменного роману американського письменника Майкла Брайтона. За сюжетом, вчені в наш час вивели з крапельки прадавньої крові доісторичних тварин та поселили їх у спеціально створеному на острові парку розваг.

2

«Загублений світ» – відомий роман англійського письменника Артура Конан Дойла, написаний на початку ХХ століття. За сюжетом, професор Челенджер та його друзі вирушають на пошуки прадавнього світу, населеного динозаврами та доісторичними людьми.

3

За визначенням американського митця українського походження Енді Воргола, кожна людина хоча б раз у житті має право отримати 15 хвилин слави.

4

Жуль Верн (1828–1905) – французький письменник, класик пригодницької та фантастичної літератури. Написав 66 романів, найвідоміші з яких – «Діти капітана Гранта», «Двадцять тисяч льє під водою», «Таємничий острів», «П'ятнадцятирічний капітан».

5

Галапагоські острови – архіпелаг у Тихому океані. Складається з 6 невеличких, 13 вулканічних островів та 107 скель. Входить до складу держави Еквадор.

6

Чарльз Дарвін (1809–1882) – англійський вчений, дослідник, натураліст, мандрівник.